

PEDAGOGIKA DARSLARIDA O'YIN TEXNOLOGIYASINI FOYDALANISHNING ILMİY PEDAGOGİK ASOSLARI.

НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИГРОВОЙ ТЕХНОЛОГИИ НА ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ЗАНЯТИЯХ.

SCIENTIFIC PEDAGOGICAL FUNDAMENTALS OF THE USE OF GAME TECHNOLOGY IN PEDAGOGICAL LESSONS.

**A.Qodiriy nomli JDPI maktabgacha
ta'lim metodikasi kafedrası dots. G.Kushakova
2-kurs magistr Sh.Xolmatova**

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'yin olimlarning tadqiqotlariga ko'ra mehnat va o'qish bilan birgalikda faoliyatning asosiy turlaridan biri ekanligi haqida ma'lumotlar berilgan.

Аннотация: В данной статье представлена информация о том, что игра является одним из основных видов деятельности наряду с трудом и учебой, согласно исследованиям ученых.

Annotation: This article provides information that the game is one of the main activities along with work and study, according to the research of scientists.

Kalit so'zlar: Pedagogika, dars, o'yin, texnologiya, ilmiy, pedagogik, olimlar, tadqiqotlar, mehnat, o'qish.

Ключевые слова: педагогика, урок, игра, технология, наука, педагогика, ученые, исследование, работа, учеба.

Key words: pedagogy, lesson, game, technology, science, pedagogy, scientists, research, work, study.

O'yinli texnologiyalardan foydalanishning asosini talabalarning faollashtiruvchi va jadallashtiruvchi faoliyati tashkil etadi. O'yin olimlarning tadqiqotlariga ko'ra mehnat va o'qish bilan birgalikda faoliyatning asosiy turlaridan biri hisoblanadi. Psixologlarning ta'kidlashlaricha, o'yinli faoliyatning

psixologik mexanizmlari shaxsni o'zini namoyon qilish, hayotda o'z o'rnini barqaror qilish, o'zi-o'zi boshqarish, o'z imkoniyatlarini amalga oshirishning fundamental ehtiyojlariga tayanadi. O'yin ijtimoiy tajribalarni o'zlashtirish va qayta yaratishga yo'nalgan vaziyatlarda, faoliyat turi sifatida belgilanadi va unda shaxsning o'z hulqini boshqarishi shakllanadi va takomillashadi. L.S. Vigodskiy o'yinni bolaning ichki ijtimoiy dunyosi, ijtimoiy bu'urtmalarni o'zlashtirish vositasi sifatida ta'riflaydi.

A.N. Leontev o'yinga shaxsning hayolotdagi amalga oshirib bo'lmaydigan qiziqishlari, manfaatlarini hayolan amalga oshirishdagi erkinligi sifatida qaraydi.

Psixologlar ta'kidlaydilarki, o'yinga kirishib ketish qobiliyati kishi yoshiga bog'liq emas, lekin har bir yoshdagi shaxs uchun o'yin o'ziga xos bo'ladi.

O'yinli faoliyat muayyan funksiyalarni bajarishga bag'ishlangan bo'ladi.

Ular quyidagilar:

maftunkorlik;

kommunikativlik;

davolovchilik;

o'z imkoniyatlarini amalga oshirish;

tashxis;

millatlararo muloqot;

ijtimoiylashuv.

Tadqiqotchilarning o'yin xususiyatlarini ta'riflashicha, uning muhim qirralari shundan iboratki, u erkin rivojlanuvchi faoliyatni farqlaydi. Bunday faoliyat faqat natija tufayli bahra olish uchun emas, balki xohishlarga ko'ra, faoliyat jarayonining o'zidan bahra olish uchun qo'llanadi. O'yin ijodiyligi bilan

ajralib turadi. U mumkin qadar boy, faol xarakterga – “ijod maydoniga” ega bo’ladi. O’yin uchun hissiy ko’tarinkilik xosdir. U o’zaro kurash, musobaqalashish, raqobat shaklida namoyon bo’ladi. O’yinning o’yin mazmunini aks ettiruvchi, uni rivojlantirishning mantiqiy va vaqtincha izchilligini ko’zda tutgan bevosita tegishli va unga nisbiy aloqador qoidalari bo’lishini ko’rsatadilar.

Tadqiqotchilar nazariy aspektda o’yinga faoliyat, jarayon va o’qitish metodi sifatida qaraydilar. O’yin faoliyat sifatida maqsadni belgilab olishi, rejalashtirish va amalga oshirish, natijalarni tahlil qilishni qamrab oladi va bunda shaxs sub’ekt sifatida o’z imkoniyatlarini to’la amalga oshiradi. O’yinli faoliyatni motivatsiyalash o’yin xarakterining musobaqalashishi shartlari, shaxsning o’zini namoyon qila olishi, o’z imkoniyatlarini amalga oshirish ehtiyojlarini qondirishdan kelib chiqadi.

Jarayon sifatida o’yin tuzilmasi (G.K.Selevka ta’biricha) quyidagilarni o’ziga qamrab oladi:

- o’ynash uchun olingan rollar;
- bu rollarni bajarish, ijro etish vositasi bo’lgan o’yin harakatlari;
- predmetlarni, ya’ni haqiqiy narsalarni shartli, o’yin narsalari o’rnida qo’llash;
- o’yinda ishtirok etuvchilarning real o’zaro munosabatlari;
- o’yinda faol ishtirok etish;
- o’yinda shartli ravishda yaratilgan siojet (mazmun) ijro sohasi.

O’yindan tushunchalar, mavzu va hatto o’quv predmeti bo’limini o’zlashtirishda o’qitish metodi va mustaqil texnologiya sifatida foydalaniladi.

O’yin bilish va uning bir qismi (kirish, mustahkamlash, mashq, nazorat) tarzida tashkil etiladi.

O’yinlar turli maqsadlarga yo’naltirilgan bo’ladi. Ular didaktik,

tarbiyaviy, faoliyatni rivojlantiruvchi va ijtimoiylashuv maqsadlarda qo'llaniladi.

O'yinning didaktik maqsadi, bilimlar doirasi, bilish faoliyati, amaliy faoliyatida bilim, malaka va ko'nikmalarni qo'llash, umumta'lim malaka va ko'nikmalarni rivojlantirish, mehnat ko'nikmalarini rivojlantirishni kengaytirishga qaratilgan bo'ladi. O'yinning tarbiyaviy maqsadi mustaqillik, irodani tarbiyalash, muayyan yondoshuvlar, nuhtai nazarlar, ma'naviy, estetik va dunyoqarashni shakllantirishdagi hamkorlikni, kollektivizimni, jamoaga kirishib keta olishni, kommunikativlikni tarbiyalashga qaratilgan bo'ladi. Faoliyatni rivojlantiruvchi o'yinlar diqqat, xotira, nutq, tafakkur, qiyoslash malakasi, solishtirish, o'xshashni topish, faraz, hayol, ijodiy qobiliyat, empatiya, refleksiya, optimal echimni topa olish, o'quv faoliyatini motivatsiyalashni rivojlantirishga qaratilgan. Ijtimoiylashuv o'yinlari jamiyatning me'yorlari va qadriyatlariga jalb qilinish, muhit sharoitlarga ko'nikish, ehtirolarni nazorat qilish, o'z-o'zini boshqarish, muloqotga o'rgatish, psixoterapeyani nazarda tutadi. Pedagogikaga oid adabiyotlarda pedagogik o'yin degan tushuncha mavjud. Pedagogik jarayonni tashkil etishning bir qator metodlari va usullari hamda turli shakldagi pedagogik o'yinlar "o'yinli pedagogik texnologiya"larni tashkil etadi.

Pedagogik o'yinda ta'limning pedagogik maqsadlari aniq qilib qo'yiladi. Pedagogik o'yinlar asosida talabalarni o'quv faoliyatiga yo'llovchi o'yinli usullar va vaziyatlarni vujudga keltirish yotadi. G.K. Selevko tomonidan pedagogik o'yinlar tasnifi va uni amalga oshirishning asosiy yo'nalishlari ishlab chiqilgan.

Pedagogik o'yinlar quyidagi asosiy yo'nalishlarda bo'ladi:

- didaktik maqsad o'yinli vazifa shaklida qo'yiladi;
- o'quv faoliyati, o'yin qoidalariga bo'ysunadi;

- o'quv materialidan o'yin vositasi sifatida foydalaniladi;
- o'quv jarayoniga didaktik vazifa o'yinga aylantirilgan tarzda musobaqalashish unsurlari kiritiladi;
- didaktik vazifaning muvaffaqiyatli bajarilishi o'yin natijalari bilan bog'lanadi.

Pedagogik o'yinlar faoliyat turlari, pedagogik jarayon xarakteri, o'yin metodikasi, soha xususiyati, o'yin muhiti bo'yicha tasnif qilingan.

O'yinlarga o'quv ishlarini tashkil etishning bir shakli sifatida qarash lozim. O'yinlar o'quv jarayonida o'z o'rniga ega va o'quv jarayonining asosiy vazifalari, mohiyati va tuzilmasi hamda o'rganilayotgan fanning didaktik tabiatiga bog'liq bo'lgan aniq belgilangan didaktik funktsiyalarni bajarishni ta'kidlaydi.

O'yinlarning didaktik funktsiyalariga quyidagilar kiradi:

- talabalarda aqliy faoliyat usullarining shakllanishi;
- bilimlarni mustahkamlash va qo'llash;
- o'quv jarayonida bo'lg'usi mutaxassisning faoliyati faqat o'rganish emas, balki uni bajarishga qaratilgan didaktik qoidalar ishlab chiqishdan iborat bo'lishi;
- talabalar o'quv-bilish faoliyatining bo'lg'usi kasbiy faoliyati, xarakteri va tuzilmasiga maksimal darajada yaqinlashib berishi.

O'yinlarni ijtimoiy-pedagogik tizim sifatida quyidagi tayyorgarlik bosqichlariga ega:

1. O'quv-bilish vazifalarini muammoli vaziyat topshirig'i shaklida qo'yish;
 - bo'lg'usi o'yinning maqsadini aniqlab olish;
 - muammoli vaziyatni anglab etish.
2. Navbatdagi vazifani bajarish uchun zarur bo'lgan avval

egallangan bilimlardan foydalanish.

– talabalarning o'qituvchidan yoki adabiyotlardan o'rganganlarini tahlil qilish orqali yangi bilimlarni qabul qilishi;

– bajarilishi lozim bo'lgan ish to'g'risida talabalarga yo'l-yo'riqlarni ko'rsatish;

– olingan bilim, o'zlashtirilgan ilmiy tushunchalar va ishlash metodlarini umumlashtirish;

– o'z-o'zini nazorat qilish.

3. O'yinlarning shartlarini tushuntirish va vazifani bajarish uchun zarur bo'lgan yangi amaliy bilimlarning axborotini berish.

4. Navbatdagi ishni rejalashtirish.

– ularga avval ma'lum bo'lganlar asosida uning ayrim bosqichlarini bajarish usullarini yaratish va tanlash;

– avval egallangan bilimlar asosida tushuntirish ishini olib borish va o'z ijodi uchun zarur bo'lgan yangi metodlarni qidirish;

– rejalashtirishni mustaqil nazorat qilish.

5. Vazifa shartlari, ularning bajarilishini tushuntiruvchi qoidalar (materiallar)ni o'rganish va tahlil qilish bo'yicha mustaqil ishlar va o'yindagi o'z mavqeini aniqlash.

6. O'zlaridagi bor bilim, malaka va ko'nikmalar asosida reja bo'yicha ishlarni bajarish.

– yangi bilim va malakalarni hosil qilish;

– o'z xatti-harakatlari va ularning natijalarini muntazam nazorat qilish;

– qayd qilingan kamchiliklar va ularning sabablarini bartaraf qilish;

– belgilangan rejalarni (reja oldi ishlari va rejadani tashqari) takomillashtirish;

– yakuniy natijalarni tekshirib ko'rish va tahlil qilish.

7. Talabalar faoliyatini, ularning bilimi, malakasi, ko'nikmalarini nazorat qilish va joriy yo'l-yo'riqlar berish.

8. Talabalarga o'yinlarni o'tkazish va unda qatnashish bo'yicha yo'l-yo'riqlar berish, ularni rolb o'ynash bo'yicha taqsim qilish, zarurat tug'ilganda har biriga qo'shimcha yo'l-yo'riqlar berish.

9. Talabalarni o'yinga tayyorgarligini aniqlash maqsadida ularning mustaqil ishlari natijalarini tekshirib ko'rish.

10. O'yin ishtirokchilariga joriy yo'l-yo'riqlar berish.

11. O'yin ishtirokchilarining o'yin davomida o'zlari bajargan ish, vazifa, rollarga baho berishi, o'z-o'zini nazorat qilish.

12. O'yinni natijalarini muhokama qilish va talabaning o'quv-o'yin faoliyatiga baho berish.

O'yin jarayonida tortishish, musobaqalashish, baxs-munozara roritish ruhiyatining bo'lishini ta'minlash zarur. Bu esa talabada muammolarni qo'ya bilish, uni echish, hal qila olish, mustaqil fikrlash, mantiqiylik, ob'ektivlikka nisbatan qiziqishni shakllantiradi, muammoni echishda o'zini tuta bilish ko'nikmalarini ham shakllantiradi va hosil qiladi.

O'yin-munozaralar muayyan muammo bo'yicha baxslarni tashkil etilishini ko'zda tutiladi. Bahs muammoni hal qilish jarayonidir. Uning usuli esa guruh bo'lib tadqiq qilishdir. Unda har bir ishtirokchi hamsuhbati (raqibi)ning fikrini asoslash, uni inkor etish orqali haqiqatni tiklashda o'z monopoliyasini o'rnatadi.

SHunday qilib o'yinlardan materiallarni, yangi bilimlarni egallash, o'tilganlarni mustahkamlash, ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, umumiy

malakani shakllantirish, mantiqiy, tanqidiy, mustaqil fikr va tafakkurini oshirish kabi bir qator vazifalarni echishda foydalaniladi

Adabiyotlar ro'yxati

1. Kushakova, G. (2021). МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМ ТАШКИЛОТЛАРИДА ПЕДАГОГИК ИШЛАРНИ ТАШКИЛ ETISH . *Мақтабгачатаълимжурнали*, 3(Preschool education journal). Retrieved from <https://presedu.jspi.uz/index.php/presedu/article/view/3509>
2. Kushakova, G. (2021). ОИЛАВИЙҚАДРИЯТЛАРНИНГФАРЗАНДТАРБИЯСИДАГИЎРНИ. *Мақтабгачатаълимжурнали*, 3(Preschool education journal). Retrieved from <https://presedu.jspi.uz/index.php/presedu/article/view/3491>
3. KG Egamkulovna Pedagogical conditions for the formation of tolerant thinking in youth in the family environment - Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR), 2021
4. G Kushakova THE CONCEPT OF TOLERANCE AS ONE OF THE ESSENTIAL REQUIREMENTS OF HUMAN PERFECTION - European Journal of Research and Reflection in ..., 2019
5. G. Kushakova .Tolerant Schoolchildren - The Future Of Promising Uzbekistan, *Academicia An International Multidisciplinary Research Journal (Scopus)* 1859-1862 Б.